

Tóth-Péter Veronika

Levéltárpedagógiai-foglalkozások a Magyar Nemzeti Levéltár Komárom-Esztergom Megyei Levéltárában

A Magyar Nemzeti Levéltár Komárom-Esztergom Megyei Levéltára kiemelt feladatának tekinti az iratok gyűjtésén, őrzésén és rendszerezésén kívül a dokumentumok tartalmának feltárását, elérhetővé tételét látogatói számára. Ezen vezérfonal mentén kerül sor az ifjúság megszólítására a levéltárpedagógiai-foglalkozások, családi foglalkozások, táborok és a Múzeumok Éjszakája által. Cél, hogy intézményünket olyan közelségbe hozzuk programjaink segítségével, ahol minden generáció megtalálja élményalapú, személyes kötődését. Az interaktív, tapasztalati tudásszerzés olyan kivételes tanulási forma, amely a legkiemelkedőbb eredmények elérését teszi lehetővé. Nemcsak a pillanatnyilag elsajátított ismeret fontossága a meghatározó, hanem az érzelmi elköteleződés, a pozitív élményszerzés motivációja is, amelyet visszajáró vendégeink is alátámasztanak.

A klasszikus értelemben vett muzeális intézmények már évek óta komoly kínálattal vannak jelen az oktatási-nevelési munkát végző intézmények megszólításában, számos csatornán kommunikálják kínálatukat a pedagógusok felé, hogy ezáltal megszólítva célközönségüket bevonzzák őket egy-egy múzeumpedagógiai foglalkozásra. Hatalmas pénzüsségeket emészt fel a múzeumpedagógusok foglalkoztatása, a sok reklám, a nyomdailag előállított foglalkoztatófüzetek, amelyekért cserébe a látogatócsoport egy feltehetően igényes foglalkozást kap. A levéltárak újszerű feladata, hogy felzárkózzon a múzeumok kínálata mellé, és olyan lehetőséggel támogassa az iskolákat, családokat és közösségeket, amelyek által az oktatás és tudásszerzés élményszerű lesz, s a múlt szinte érzékelhető közelségbe kerülhet. Foglalkozásaink díjmentessége miatt azon intézmények is megismerkedhetnek ezekkel a modern tudásszerzési formákkal, amelyek anyagi lehetőségei korlátozottak.

A kommunikációnak nagyon fontos szerep jut programjaink ismertetésében. Merjünk élni a közösségi média ingyenes felületeivel, hiszen nagyon sokan tájékozódnak az interneten, de ma már számos olyan lehetőség áll rendelkezésre díjmentesen, amely a kulturális intézmények programkínálatának népszerűsítését tűzte ki célul, s ezekkel a szervezetekkel együttműködve különösebb erőfeszítés nélkül tudunk megszólítani nagyobb tömegeket. Érdemes a helyi médiával is felvenni a kapcsolatot, hiszen a lokális információterjesztés egyik meghatározó eleme.

Cél, hogy minél több emberhez eljusson a hírünk és minél többen éljenek az általunk kínált lehetőségekkel. Merjük megszólítani a környék intézményeit, tudassuk velük, hogy szeretettel várjuk őket, ne legyenek bátortalanok felkeresni a levéltárat egy-egy tábor, tanítás nélküli munkanap, projekthét alkalmával.

De mi az alapja egy jó foglalkozásnak? Egy-egy levéltárpedagógiai foglalkozás kidolgozása során jó, ha kicsit át tudunk szellemülni, és ismét tudunk diákok lenni. El kell vonatkoztatnunk saját magunktól, a minket körülvevő világtól, a birtokunkban lévő tudástól és olyan szempontból kell megközelítenünk minden mozzanatát mondanivalónknak, ahonnan majd azt vendégeink szemlélik. Vajon nyomot hagy-e bennünk az élmény? Azonkívül, hogy tudásátadás a cél, nem mindegy, hogy ezt milyen úton tesszük meg. Az amúgy is sokszor unalmasnak és porosnak titulált levéltári séma alól ki tudunk-e törni olyan kreatív, ötletes, a mai gyerekekre is meghatározó élményt gyakorló kínálattal, hogy ezek a ránk ragasztott, ósdi elképzelések elsorvadjanak, és lássák, hogy programjaink, elképzeléseink, dinamizmusunk által mi is azok közé tartozunk, akik joggal formálnak igényt a fiatalság figyelmére. Megszólítani, bevonni és rendszeres látogatókat nevelni a közösségekből egy olyan megtisztelő és felelősségteljes feladat, amely által nemcsak a mának és nemcsak magunknak alkotunk, hanem a jövőnek és az elkövetkező generációknak.

A témaválasztás

Témakínálatunk meghatározása komoly kihívás, hiszen ezek megkonstruálásakor is azt kell keresnünk, hogy mi az, ami őket érdekli, ami az életkoruknak, érdeklődésüknek megfelel. Elsősorban olyan témákat kell felvázolnunk, amelyek elég feldolgozottak intézményünkben ahhoz, hogy kellő mennyiségű adat álljon rendelkezésünkre. Ha ettől eltérően döntünk, akkor alapos kutatómunkának kell megelőznie a gyakorlati feldolgozást. Megyei levéltár lévén természetesen olyan témákat kínálunk elsősorban, amelyek megyénkhez, városunkhoz és annak történelméhez, nagy családjaihoz, gyáraihoz, üzemeihez, épületeihez, eseményeihez kötődnek. Praktikusán kell a témákat megválasztani, hiszen ami minket érdekel, lehet, hogy egyetlen csoportot sem fog vonzani. Jó, ha úgy választunk, hogy az az iskolai tanórak tematikájához is illeszkedjen, vagy a helyi nevelési-oktatási munkát folytató intézmények pedagógiai programjának és helyi tantervének ismeretében alakítunk ki kimondottan olyan foglalkozásokat, amelyek a helytörténet témakörét ölelik fel, hiszen számos iskolában van heti rendszerességgel helytörténeti óra. Kínáljunk titkokat, rejtélyeket, felfedezésre váró területeit a városunknak.

A megszólított korosztály

A legjobb, ha minden korosztály számára van mondanivalónk csaknem minden kínált téma esetében. Számos témánál azt gondoljuk, hogy konkrétan csak egyetlen korosztály, csak bizonyos iskolai évfolyam érhető el, pedig a gyerekek tudásvágya háttérmentes. Hogyan közelítsünk, ha nagyon elüt az ajánlott életkortól a célközönségünk? Vizsgáljuk meg, mi lehet izgalmas a számukra, milyen helyzetben érzik jól magukat. Vegyünk a kezünkbe korabeli dokumentumokat (rövidebbeket, egyszerű nyelvezettel) és digitalizálás után cseréljük ki benne bizonyos szavakat. A gyerekek keressék meg a kicserélt szavakat, és találják ki, mi lehetett ott eredetileg. Vegyünk képeket a témával kapcsolatban, és készítsünk keresztrejtvényt, ahol az elhangzott ismertető segítségével ki tudják tölteni. Legyen kakukktojásos feladat, ahol az oda nem illő eszközöket kell megtalálni amelyet akár nemcsak papíralapon, hanem tárgyakkal is kivitelezhetünk, vagy kavicsra transzferált képekkel. Drámajátékok, mini előadások, párbeszéd eljátszása, mind-mind olyan lehetőség, amelyet a kicsik is nagyon élveznek, és élményekkel teli, hasznos a tudásszerzés általa. Keressenek a térképen, hiszen a térbeli tájékozódás készségének alakítása már a korai időktől rendkívül fontos a mai digitális világban, és a különféle helymeghatározást szolgáló technikai eszközöknek köszönhetően egyre inkább jelent problémát az új generációnál. Készítsünk időegyenest, amelyen különböző eseményeket kell sorba rendezniük. Ugyanez a feladat megoldható más módszerrel, ha a homlokukra/hátukra rögzített papíron szerepel az esemény és nekik maguknak kell sorban felállniuk az események sorrendjének megfelelően. A kronológiai sorrend felállításának gyakoroltatásáért a pedagógusok is hálásak lesznek, hiszen a térbeli tájékozódáshoz hasonlóan az időben való tájékozódás szintén komoly problémákat jelent. A nagyobbaknál bátran merjünk használni technikai újdonságokat. Élünk a QR kódok és okostelefonok adta lehetőséggel, az online használható kvízprogramokkal, digitális foglalkoztatófűzetekkel, a nyilvános videómegosztó portálok használatával.

A foglalkozások időtartama

Nagyon sok csoport számára komoly gondot jelent az idővel való gazdálkodás egy-egy program esetében. Meglehetősen nagy problémát jelent egy osztálykirándulás szervezésekor, hogy a különféle intézmények csak meghatározott időpontokban hirdetnek foglalkozásokat, és azokat csak és kizárólag meghatározott időtartamra szabva kínálják. Nálunk, amennyiben a foglalkoztatóterem a rendelkezésünkre áll (és a kolléga időbeosztása is lehetővé teszi), azzal a rugalmassággal tudjuk kezelni az egyéni kéréseket is, amellyel sok más intézménnyel szemben hatalmas előnyünk van. Ennek a rugalmasságnak a foglalkozás tartamában is meg kell mutatkoznia, hiszen

gyakran nem csak 45–60 percre terveznek intézményünkkel, és nagy örömmel fogadják, amikor lehetőséget biztosítunk akár 120–180 perces programokra is. Az esetek többségében ez nyilván több téma feldolgozását teszi szükségessé, de egy levéltárismertető óra önmagában kitölthet 90 percet. Egy levéltár tartogat annyi titkot és feltárni való anyagot, hogy igazodhatunk igényeikhez. Többórás foglalkozás esetében azonban már természetesen számolnunk kell szünetekkel, hiszen bár nem egy kötött iskolai foglalkozásról van szó, mégiscsak gyerekek, és szükségük van rá. Összegezve, ha a mi lehetőségeink lehetővé teszik, érdemes a jelentkező csoportra bízni az idő kérdését és rugalmasan kezelni a kívánságaikat, hiszen ez olyan segítség lehet számukra, amely még inkább növeli elégedettségüket.

Váratlan helyzetek

Mindig vannak váratlan helyzetek. Az időjárás elromlik, így a szabadba tervezett óra meghiúsul, stb. Legyünk felkészültek mindenre, a fellépő helyzeteket kezeljük nyugodtan és határozottan, legyen szó rosszullétről, útközben történt sérülésről, hiszen sok esetben vendégeink más településekről érkeznek, nem járatosak a helyi viszonyokban, ennek megfelelően mi vagyunk azok, akikre támaszkodhatnak, akiktől segítséget remélhetnek. Mivel minden intézményben van elsősegélynyújtó hely, mosdó, kollégáink közreműködésével az ilyen komolyabb esetek is gyorsabban megoldhatók.

A váratlan esetek között azonban meg kell említenünk a magatartási problémákat is. Egyre komolyabb nehézséget jelent a magatartás kérdése az oktatásban, amely legtöbbször nem szellemi rendellenességnek köszönhető. Ezzel szemben sokszor

érzi magát tehetetlennek a pedagógus és a látogatások alkalmával is elő-előfordul, hogy új hely láttán sem szeppen meg a diák, s megszokott viselkedésformáját hozza. Legtöbb esetben a pedagógus már előre mérlegel, és az ilyen osztállyal nem is jelentkezik, vagy a „rebellis” diáknak más programot szervez erre a napra, de alkalomadtán előfordul olyan helyzet, hogy nekünk kell megbirkózni vele. Természetesen a kísérő pedagógus segítségünkre van, de alapvetően a mi óránkon nekünk kell rendet tartanunk. Ilyenkor rögtönöznünk kell, és kreatívan le kell kötni a rendetlenkedőt, hogy csöndben legyen. Kapjon önálló feladatot, foglaljuk le. Ha végképp nem boldogulunk, kérjük a pedagógust, legyen kedves vele sétálni egyet. Akár érdek telenséggel is találkozhatunk bizonyos százalékban, ahol szintén nehéz dolgunk van. Igyekezzünk megfogni az érdeklődésüket, de ha végképp nem megy, akkor engedjük őket, hogy csöndben elfoglalják magukat, míg a többiekkel dolgozunk. Az esetek többségében a pedagógus érzi, hogy probléma volt, a csoport viselkedése nem felelt meg az elvártaknak, így érdemes megbeszélni vele a további foglalkozásokat. Fordult már elő olyan osztály, akik több alkalomra jelentkeztek be, de az első foglalkozás után az osztályfőnök maga kérte a további órák elhalasztását és törlését a csoport magatartására hivatkozva. Mindenkinek ez volt a legkevésbé kellemetlen. Az évfolyam másik osztályával semmilyen gond nem volt egyik foglalkozáson sem.

Tapasztalatok

Minden levéltári óra után szükség van pár percre vagy akár többre is, hogy megvizsgáljuk a foglalkozásunkat kívülről is. Érdemes önreflexiót tartanunk, amelyet akár rögzíthetünk is a foglalkozás segédletei között, hogy máskor mire figyeljünk, mik voltak azok a pontok, amelyek kiemelkedően jók voltak, mik voltak azok a részek, ahol lehetnénk jobbak, csinálhatnánk valamit másként. Az egyik legjobb mércéje foglalkozásunknak, ha vendégkönyvünk van, amelybe a diákok szabadon írhatnak. Ebbe sematikus rajzokkal, a divatos #hashtag-ekkel és emojikkal, saját szavaikkal mondhatják el gondolataikat, véleményüket. Mindig van a foglalkozás után egy összegző érzésünk, mennyire vagyunk elégedettek magunkkal, az aznapi foglalkozással. Előfordul, hogy érezzük, tudjuk, hogy valamit másként kellett volna csinálni, másként kellett volna felépíteni. Ne szégyelljük ezt megvallani magunknak, hiszen jobbá lenni egy folyamat, amelynek első lépése a felismerés. Tapasztalataink végső összegzésére pedig legkiválóbb az év vége, hiszen ilyenkor minden más téren is igyekszünk rendet tenni, lezárni az elmúlt munkában töltött időszakot is. A levéltári órákat is érdemes összefogni, összerendezni, levonni tanulságainkat, nyugtázni eredményeinket, kitűzni új céljainkat a jövő esztendőre, s az idei év csoportjai és látogatóinak száza felett pedig csak pár pillanattal elmerengve egy új lélegzettel nekilátni az új témák tervezésének.

A foglalkozások nyilvántartása, segédanyagok

Napi teendőink és egyéb szakmai feladataink mellett előfordulhat, hogy nem tudunk minden csoportot fejben tartani. Érdemes a titkárságon naptárt vezetni, amelybe külön jelölőszínnel bevezetjük a bejelentkezett látogatókat. Így mindenki tudja, hogy aznapra hogyan tervezze teendőit, hiszen csoport várható. Jegyezzük fel magunknak is, hogy mettől meddig tartózkodik nálunk a csoport, milyen foglalkozásra és hányan jönnek. Ez fontos az előkészületek szempontjából, hiszen témánként más lehet a terem elrendezése, több foglalkoztatófűzet kell, esetleg több székre van szükség. A csoport távozását követően is jegyezzünk fel minden adatot egy fűzetbe vagy a számítógépünkön egy dokumentumba, amelyben a megtartott órákat vezetjük, így minden foglalkozás nyomon követhető. Érdemes vezetni egy mappát, amelyben a már kidolgozott foglalkozásokhoz szükséges segédanyagokat rendszerezünk, így ha bármikor szükség van rá, van mihez nyúlni. Ha vannak Power Point vetítéseink, azokat is érdemes egy mappában tárolni, esetleg a hálózaton elhelyezni, hogy más kollégák is könnyen hozzáférhessenek.

Összegzés

Olyan világ van a kezünkben levéltárosként, amely sokak számára ismeretlen. Feladatunk ezt feltárni és a múlt iránti kellő tisztelettel a látogatók elé tárni. Nemcsak egyszerű poros dokumentumokról van szó, nem csak régi, töredezett viaszpecsétokről, hanem a múltnak a háborúkat, járványokat, tűzvészeket, országos vagy családi tragédiákat túlélő őrzőiről. Nem csak megfogjuk ezeket, hanem a régmúlt egy fizikálisan tapintható darabját tartjuk a kezünkben. Nem csak elolvassuk őket, hanem időutazást teszünk letűnt korok világába. Ezt az érzést kell átadni a foglalkozások révén a látogatóknak is. Nem felületesen kezelt sárguló papírlapok ezek, hanem az idő varázslata az íráshordozókon, amelyek túléltek századokat és művészi pontossággal mesélnek a kor legapróbb részleteiről. A gyermek, ha belép, érezze a tiszteletet a múlt iránt, és lássa, hogy munkánk által mi is tisztelettel bánunk vele. A raktárakban uralkodó rend és tisztaság, a pontos munkavégzés, a kiállítások, publikációk pontossága mind-mind egy-egy indikátora és fokmérője munkánk minőségének, fontosságának. Az a diákcsoport, aki levéltár-ismertető órára tér be hozzánk, már másként fog tekinteni távozásakor ezekre az iratokra, mint akkor, amikor belépett. A levéltár-pedagógia egyszerre tartja kezében a múltat és a jövőt, ezért kap kiemelt szerepet intézményeinkben. Kincskeresők, kutatók, haditudósítók, nemesek, uralkodók vagyunk arra a hatvan percre és ez az az érzés, amely megmozdít valamit az idelátogatókban.